

JOAN BARRIL

Sobre la felicitat

Edició d'Anna Vilà

Edicions 62

Barcelona

*Són rigorosament prohibides, sense l'autorització
escrita dels titulars del «copyright», sota les sancions
establertes per la llei, la reproducció total o parcial d'aquesta
obra per qualsevol procediment, incloent-hi la
reprografia i el tractament informàtic, i la distribució
d'exemplars mitjançant lloguer o préstec públics.*

Primera edició: febrer del 2013

© Joan Barril, 2012

© per la cura de l'edició: Anna Vilà, 2012

© d'aquesta edició: Edicions 62 s.a.,
Peu de la Creu 4, 08001 Barcelona
info@edicions62.cat
www.edicions62.cat

Fotocompost a Víctor Igual, s.l.,
Aragó, 390, 08013 Barcelona
Imprès a Liberdúplex

DIPÒSIT LEGAL: B. 847-2013
ISBN: 978-84-297-7076-6

*A en Vicenç Gibert,
el meu germà gran.*

Pròleg

Ningú no em robarà l'alegria

En algun moment o altre de la nostra biografia hem sentit dir —o ens hem dit a nosaltres mateixos— que va haver-hi un temps en què jo també era feliç. Es tractava d'una felicitat sense esclat ni terres de ningú. Vivia i no en tenia consciència, que és al capdavant allò que s'espera de la felicitat. El pas de les estacions formava part de la rutina amable de l'existència. A vegades els diaris portaven una notícia tràgica de l'altra banda del món i jo pensava que tenia la sort de viure en un bressol europeu que m'oferia seguretat, a mi i als meus.

Els meus, deia. ¿Realment la gent és d'algú? Però hi havia també aquesta felicitat de la possessió dels altres. Es tracta d'un sentiment eminentment masculí, com el del gos que vigila el ramat. Si jo en tenia cura era senyal que algun dia el ramat també em defensaria dels llops de l'edat i de la mort. La meua felicitat es basava en un pacte tàcit d'afectes i de curiositats. Jo veia com els fills creixien i ells sentien la seguretat d'algú que els garantia una supervivència de cotó fluix. La felicitat, a vegades, s'exhaureix per excés. A vegades cal passar a prop de la desgràcia per comprendre allò que hem estat a punt d'abandonar. A vegades simplement la felicitat es perd i ja no sabem on trobar-la, si maleint els records o inflant les esperances.

Sempre m'havia tingut per un paio optimista. No només això: també tenia la sensació de poder comunicar el meu optimisme vital als altres. Per fer això no feia falta ser el rei de la

festa ni caure en els lideratges de l'acudit de taverna o dels copets a l'esquena. Només em calia saber quin era el meu món i quines eren les portes de servei dels mons dels altres. Els optimistes no som necessàriament els alquimistes de la bon-dat. Un optimista també té la seva capacitat d'irritació i ten-deix a rebel·lar-se davant de la injustícia i davant de l'autoritat buida i arbitrària. Així devia créixer, convençut que ningú po-dria prendre'm l'alegria social de saber-me un entre molts i així, d'aquesta manera, sentir-me en pau amb el temps i amb el món que m'havia tocat viure.

Però a vegades miro enrere i busco el moment exacte en què les coses van començar a canviar. Sovint la felicitat no és un do que rebem, sinó que és la convicció que estem fent el possible per fer feliços els altres. Ens fa més feliç regalar que el regal que de tant en tant ens arriba. I això és una feina que ne-cessita, de tant en tant, alguna compensació. Quan aquesta compensació és absent aleshores és quan les coses comencen a grinyolar. Fins a aquell moment sentia la calidesa del propi cos i el bronzir de tots els projectes, però de sobte l'optimista es converteix en un simple moble. I el tacte de la fusta no és vi-bràtil ni excitant. A tot estirar la fusta dóna escalfor a la llar de foc i sura sobre les aigües dels estanys. Immòbil i sempre fent nosa al pas dels altres, ja només esperem que algú dels que hem estimat ens porti a agonitzar a les golfes de casa. A vega-des ens permetem el luxe d'espetegar i de cruixir com si po-guéssim demanar ajuda. Però les rutines són les grans enemi-gues de l'ajuda. Després dels anys, tot sembla estar al seu lloc. La felicitat de la segona divisió no pot competir amb aquell que busca l'entusiasme i la vehemència de la Champions.

També és veritat que a vegades no tenim dret de lamentar-nos per la felicitat perduda. A prop nostre hi ha veritables dra-mes que hem tingut la sort d'esquivar. Accidents que han tren-cat una família. Addiccions que han alterat els valors de les coses més immediates i que fan dels pares o mares una fluixa

caixa forta d'on treure els diners blancs que es convertiran en negres. O potser el desastre moral d'uns anys a la presó per causes que se'ns escapen. En aquestes condicions la felicitat es fon com la sal dintre de l'aigua. No hi ha futur quan el present reclama tanta presència. Aquesta gent a qui els passen tantes coses irreversibles són realment de vidre, un material amb una estructura molecular que permet viure molts anys però que, per desgràcia, és massa fràgil. A nosaltres, en canvi, quan veiem que la felicitat se'ns escola pels sobreixidors, sempre tenim un moment per tornar a les fonts i canviar les raons que ens permetran ser un altre cop feliços.

La veritat, se'm fa cada cop més difícil ser un optimista en una societat que ja no s'escolta a ella mateixa. Tinc tendència a no creure en res que, pel fet de ser una cosa sublim, es nodreixi de quimeres d'usar i llençar o de mentides concebudes per ser llüïdes en els aparadors de tantes pors induïdes pels cínics. Em preocupa veure com les millors ments de les generacions joves són ridiculitzades i salarialment humiliades fins a convertir-les en simples sicaris intel·lectuals d'aquells que les ridiculitzen o, en el millor dels casos, en mers exiliats. Alguna cosa hem fet malament perquè el bumerang dels fills no sempre torni als peus dels pares. Les meves exhaurides dosis d'optimisme ni tan sols em serveixen per ser un espectador passiu. És aleshores quan és molt millor buscar un jardí secret i allà alimentar-me, en silenci i sense molestar els propietaris del circ, de la soledat tranquil·la que s'experimenta a les lluminoses presons del jo.

La felicitat no es troba perquè sí, com no es troba una pedra preciosa al mig del camí. La felicitat s'ha de construir. I això exigeix renúncies. La ruta de la felicitat sempre s'acaba llegint en un mapa mut. I de nosaltres depèn que posem noms a les ciutats, als oceans, als rius i a les muntanyes. Probablement sempre ens sentirem una mica perduts, però ja no serem guies de res sinó simples exploradors de nosaltres mateixos. El

nostre dubte no ens durà a cap certaesa, però fins i tot la soledat serà una esplèndida pissarra on articular fórmules i versos que algun dia ens faran companyia. El dubte de la felicitat és la seva grandesa. Incapaços de saber on anem, com a mínim sabrem allà on mai no hem de tornar.

Perquè en el fons la felicitat només es mesura per la infelicitat. I això té molts matisos. La infelicitat és la gran coartada dels egoismes. Ens hem acostumat a creure que la felicitat ens la donaran els altres. I quan no la rebem, aleshores la desgràcia ho impregna tot. Potser el problema rau en la nostra incapacitat de fer-nos una felicitat a mida, una felicitat independent que comenci i acabi en nosaltres i en les petites coses que ens han dut fins aquí. La felicitat és la saviesa de saber dir que no i de practicar l'art de viure sense voler cap aplaudiment a canvi. L'art de la felicitat es resumeix en ben poques paraules: fer-se una vida confortable amb persones, llibres, música, paisatges, objectes, bestioles. La felicitat pot sorgir de la pluja que ens mulla els cabells o de l'atzar de dos viatgers que es posen d'acord mentre esperen l'autobús que no arriba. Ningú no ens farà mala sang, tret que ja la portem a dintre. Però hi ha també la infelicitat dels nostres plans alterats pels terrabastalls de la natura o de les pulsions humanes. Crèiem sobreviure a tot i de sobte una empresa tanca i ens mena a l'atur. Pensàvem arribar a l'hora a un acte important de la nostra il·lusió i el cotxe ha lliscat sobre l'asfalt i ens hem fet malbé alguna peça essencial de la nostra anatomia. Hi ha una cosa que cal pagar per ser feliç: el desconeixement del Mal o el conjur de la mala sort.

Cal veure si la infelicitat és sempre filla de la mala sort o potser d'un mal comportament. «Tal faràs, tal trobaràs», diu el refrany. I això ens porta a un permanent examen de consciència. La felicitat es paga amb infelicitat, vet aquí. Hauríem pogut quedar-nos tal com érem. Sostenir un estat somort de malestar diari. Plorar cap endins davant l'evidència d'haver caigut en un pou del qual mai no podríem sortir. I això no és

especialment greu. Al capdavant ens acostumem a tot. I potser la vida està feta de meandres on l'aigua a vegades va més de pressa fins que acaba estancant-se a rescloses pútrides. La infelicitat, quan no es pot suportar, sempre acaba cridant el passat. De no haver estat tan impacients i crèduls, potser n'hi hauria hagut prou amb el manteniment d'allò que vam deixar a mig fer. Però la felicitat també és el resultat de l'audàcia. Hi ha més vides que ens esperen i arribem a creure que n'hi ha prou amb un estirabot per renéixer.

Pavese ja ens va dir que treballar cansava. Però ningú no ens ha dit que ser feliç obliga. Amb l'edat les adhesions a allò que ens obre les portes del benestar es van transformant en renúncies. Ni la vida nova ni tampoc la vella són un paisatge de flors i violes. Per això la felicitat va sempre emparentada amb allò inesperat. Feia temps que la buscàvem i, de sobte, arriba.

La idea de la felicitat tal com l'entenem ara és una idea contemporània. Es basa en una certesa falsa. La certesa que la felicitat la construïm i la consolidem amb els nostres propis mitjans. I una altra falsedat: que la felicitat podria arribar a ser perdurable per poc que la volguéssim defensar.

Ens costa concebre l'estat de felicitat dels nostres avantpassats mal anomenats prehistòrics. La seva felicitat depenia sempre d'una longevitat limitada. Des dels grans imperis de l'antiguitat fins a l'actualitat postcolonial, la vida de les multituds sempre ha hagut de dependre d'invasions, guerres, fams, pandèmies i armes de destrucció massiva. És aleshores quan la felicitat penja d'un fil i mereix una reflexió i una paràbola per donar esperança als conciutadans. La felicitat és, doncs, possible. Però dura allò que dura. Els textos constitucionals del Japó, de Corea i del Brasil consideren la felicitat com un dret que està recollit a la carta magna. I un país de l'Himàlaia com Bhutan mesura el seu producte interior brut, el famós PIB, pel grau d'alegria del seu poble. Fins i tot en el prefaci de la Cons-

titució signada el 4 de juliol de 1776, els legisladors del que després serien els Estats Units d'Amèrica consideren que el seu text ha de garantir els valors de la vida, de la llibertat i del dret a la felicitat.

¿Vol dir això que els ciutadans d'aquests països son més feliços íntimament pel fet de veure's regits per una obvietat com aquesta? ¿És concebible que algun legislador redacti una Constitució en què es recordi a la seva gent que sempre seran víctimes de la injustícia, del perill i de l'arbitrarietat dels governants? Quan parlem de la felicitat ho fem des d'una perspectiva estrictament individual. I és aquesta contradicció entre allò que és i allò que podria ser la que ens porta als malsons i a l'angoixa. Som feliços potser perquè sabem que ens estem acostant a les condicions objectives de la felicitat. Però allò que val per a l'un no és una fórmula eficaç per a l'altre. S'arriba a la felicitat furgant entre les cendres que deixa la combustió dels sentiments. Una cosa és un moment de felicitat i una altra de ben diferent és l'estat de felicitat constitucional. Anem carregats amb la motxilla de les nostres vides i, com a la rondalla de Hansel i Gretel, hem perdut les pedretes que ens haurien permès sortir del bosc. Ens cal permanentment anar inventant camins al claustre. Potser és així com anem avançant i anem teixint noves felicitats a mida.

Perquè a la botiga de les felicitats n'hi ha de moltes menes i sempre està oberta. Allà hi ha la felicitat ingènua del nen i la felicitat esclatant del noi. Hi trobem la felicitat incondicional del primer amor i les porugues discrecions de l'amor adult. És probable que en aquests establiments ens adonem finalment que la felicitat tendeix a ignorar el passat, i que allò que ha de venir és allò que somiem més que no pas allò que vivim. Ja és sabut que el millor del diumenge no és altra cosa que el dissabte. Al capdavall el passat ens l'acostumem a fer a la nostra mesura. Sempre som els herois del passat, potser perquè només la superació del passat és el combustible de la felicitat d'avui.

PRÒLEG

Ens queda, però, la ficció com a bot salvavides del naufragi. La ficció ens ajuda a veure-hi clar amb els ulls tancats. En la ficció ens camuflem i ens reinventem com quan érem petits i acabàvem creient-nos que anàvem dalt de cavall o que ballàvem a Schönbrunn amb Sissí emperadriu. Si per mala sort fóssim segrestats per una organització de malfactors i confinats en una cel·la minúscula, la ficció ens vindria a salvar i acabàrem pensant que els escarabats o les bestioles serien els nostres companys de reclusió i potser els còmplices de la nostra eventual fugida.

Algunes de les narracions que segueixen aquestes primeres planes formen part de l'equipatge de salvament. No aporten la felicitat, però ens recorden que en qualsevol moment ens la podríem trobar per un d'aquests atzars en els quals la vida ens posa a prova encara que sigui per dir-nos que no ens hem de conformar quan la infelicitat es va destil·lant a poc a poc en la feixuga dansa quotidiana. He dit narracions, com si els seus personatges haguessin de venir a substituir-nos i a fer-nos volar cap a d'altres talaies. Però en realitat no són ficcions pures sinó essències de felicitats concebudes per a la supervivència.

Algun dia vaig ser feliç i em consta que ho tornaré a ser. Em poso a disposició del lector per fer-li companyia. I és que ni ell ni jo ni ningú estem disposats que, lentament, ens vagin robant l'alegria.

Tamarit (Palafrugell), novembre del 2012